

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44

Haziran 2016 June 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DEMOKRAT PARTİ'NİN İLK YILLARINDA TÜRK ORDUSU (1950-1953) TURKISH ARMY IN THE FIRST YEARS OF DEMOCRAT PARTY (1950-1953)

Hasan KARAKUZU*
Yücel NAMAL**

Öz

Çalışmada Demokrat Parti'nin ilk yıllarında (1950-1953) Türk ordusunun kara, hava ve deniz kuvvetlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin savunmaya ayırdığı bütçenin yanı sıra ABD'nin yaptığı askeri yardımlar ile ordudaki yeni yapılanma süreci ele alınmıştır. Bu bağlamda ABD'nin Türk ordusuna askeri yardım programı çerçevesinde yaptığı yardımlar Amerikan Ulusal Arşiv belgeleri esas alınarak ortaya konulmuştur. Ayrıca Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, gazete, kitap ve makalelerden de yararlanılarak döneme ait kapsamlı bir çalışma meydana getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Ordusu, Amerikan Arşivi, Demokrat Parti, Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri.

Abstract

In the work, it is discussed the military aids by U.S.A. and new restructuring in the army as well as the budget allocated by the Turkish Land, Air and naval Forces in the first years of Democrat Party (1950-1953). In this context, the aids by U.S.A. to the Turkish army based on the military aid program are discussed based on the American National Archive documents. Furthermore, the comprehensive work is carried out related to the period using the Prime Ministry's Republic Archive, TGNA Written Records, newspapers, books and assays.

Keywords: Turkish Army, American Archive, Democrat Party, Land Forces, Air Forces, Naval Forces.

Giriş

Tarihte devletler ordu ile kurulmuş ve ordu güçsüzleşmeye başladığında devlet yavaş yavaş gücünü kaybederek yıkılmıştır.¹ Türkler, tarihlerinin ilk devirlerinden itibaren ordu-millet anlayışı içinde yetişerek milli bir kimlik kazanmıştır. Bu anlayış sayesinde güçlü ordular kurup dünyaya hükmetmişlerdir.² Teşkilatlı ve disiplinli ilk Türk ordusunu M.Ö.209 yılında Büyük Hun İmparatoru Mete Han kurmuştur.³ Büyük Hun Devleti'nden sonra gelen devletler de Türk ordu⁴ sistemini geliştirerek dünya devletleri arasında söz sahibi olmuştur. Bu devletlerden biri olan Osmanlı Devleti de kendinden önce kurulan Selçuklu Devleti'nin askeri sistemini geliştirmesi neticesinde bir dünya devleti haline gelmiştir. Ordu sayesinde sınırlarını genişleten Devlet, yavaş yavaş ordusunun bozulmaya başlamasıyla birlikte toprak kaybetmeye başlamış ve bu bozulmanın hızlanarak devam etmesi sonucu tarih sahnesinden çekilerek yıkılmış ve aynı topraklar üzerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur.⁵ Bu yeni süreçte ordunun tekrar savaşçı özelliğini kazanması amacıyla yapılanmaya gidilmiştir. Bunun için yapılan en önemli hamle Genelkurmay Başkanı olarak Fevzi Çakmak'ın atanması olmuştur. Bu şekilde ordu üzerinde sıkı denetim ve otorite kurulurken diğer yandan da askeri teçhizat alımına ve var olan teçhizatın tamir edilmesiyle ordu envanterinin güçlendirilmesine önem verilmiştir. Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın 5 Haziran 1944 tarihinde emekli edilmesiyle birlikte sivilleşme yönünde adım atılarak Genelkurmay Başkanlığı, Başbakanlığa ve 30 Mayıs 1949 yılında da Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.¹⁴ Mayıs 1950 seçimleri ile beraber Türkiye'de iktidar değişikliğinin yansımaları ordu üzerinde de açık bir şekilde hissedilmeye başlamıştır. Demokrat Parti Hükümeti, ordu üzerinde denetimi sağlamak için Genelkurmay Başkanı, Genelkurmay İkinci Başkanı, Deniz-Hava Kuvvetleri komutanları ile ordu komutanlarını değiştirme yoluna gitmiştir. Generallerin bir bölümünün emekli edilmesi, bir bölümünün merkeze çekilmesiyle hükümet ordu üzerindeki etkisini artırmıştır.⁶

*Okt., Zonguldak Meslek Yüksekokulu, hasan_karakuzu@hotmail.com

*Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yucelnaamal@hotmail.com

¹ Yılmaz Öztuna (2007). *Türk Tarihinde Ordu Faktörü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s. 5.

² Saadettin Gömeç (2009). "Eski Türk Ordusunun Genel Mahiyeti", *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s. 19.

³ *Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri* (1982). Ankara: Harita Genel Müdürlüğü, s. 1.

⁴ Ordu kelimesi Türk tarihinde ilk olarak VII. yüzyılda yazılan Orhun abidelerinde "Ordu Karargâhı", "Saray" ve "Hakan'ın Oturduğu Şehir", XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde "Hakan'ın Karargâhı", "Asilzadelerin Muhkem Sarayları", XV. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınan Dede Korkut Hikâyelerinde ise "Akkoyunlu-Oğuzların Han ve Beylerinin karargâhı" olarak geçmektedir. Bkz; Şerif Terzioğlu (1965). *Türk Ordusu*, Ankara: Başnur Matbaası, s. 9-10.

⁵ Öztuna, age., s. 10-11.

⁶ Osman Metin Öztürk (2006). *Ordu ve Politika*, Ankara: Fark Yayınları, s. 58-69.

Böylece Demokrat Parti Hükümeti orduda düşündüğü reform politikasını hayata geçirmek için 1950 yılının başından itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerinin komuta kademesini yavaş yavaş gençleştirme yönünde adımlar atmıştır. Bunun ilk uygulaması 1951 Ağustos'undaki terfi ve emeklilik kararlarında görülmüştür. Bu kararlara göre; 4 Eylül 1951 tarihinde 30 yılını dolduran ve 55 yaşını aşan 44 general (3 Orgeneral, 2 Korgeneral, 13 Tümgeneral, 26 Tuğgeneral) ve 77 Albay emekliliğe sevk edilmiştir.⁷ Diğer bir adım olarak 1952 yılında yapılan Yüksek Askeri Şura toplantılarında alınan karar gereği terfi kanununda yapılan düzenlemeler ile rütbe bekleme sürelerinin kısaltılmasına gidilmiştir. Buna göre, tüm rütbelerdeki subayların asgari 4, azami 6 senede terfi edebilmesi, her rütbede üstün başarı gösterenler için asgari müddetin 3 yıla indirilmesi sağlanmıştır. Hava sınıfındaki uçucu personel (pilotlar), deniz sınıfında denizaltıcılar için asgari ve azami terfi müddetinin 1 yıl aşağı tutulması kararlaştırılmıştır. Bu mevcut kanuna göre bir subay normal şartlarda ancak 52 yaşında general olabilmekteydi. Yeni terfi kanunu ile bir subayın 40 yaşında general olabilmesinin önü açılarak hızlı bir şekilde yükselmesi sağlanmıştır.⁸ Ayrıca 19 Mart 1952 tarihinde "Astsubay Yönetmeliği" kabul edilerek subayların nitelik ve nicelikleri belli bir standarda kavuşturulmuştur.⁹ 1952-1953 eğitim ve öğretim yılında sivil-asker işbirliğini sağlamayı hedef alan "Milli Savunma Akademisi" açılmış ve bu akademiye kurmay subaylar, generaller ve bakanlıkların personeli gelerek eğitim görmeye başlamıştır. Bu yapılanlarla birlikte 1953 yılında Türk ordusu Kara, Deniz ve Hava Akademileri ikiye ayrılmış ve yeniden düzenlenmiştir.¹⁰ Bu gelişmeler 1950'li yıllar ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetlerinin personel yönünden branşlaşma ve uzmanlaşmaya yönelik çalışmalar yaparak yapısal değişimlere gittiğini göstermektedir.

1. Türkiye Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri

1.1. Kara Kuvvetleri

Türk kara kuvvetlerinin teşkilatlı bir şekilde kuruluşu Büyük Hun imparatoru Mete Han tarafından M.Ö.209 yılında gerçekleştirilmiştir.¹¹ Büyük Hun Devleti'nden sonra gelen devletler de ordu üzerinde yenilikler yaparak kendilerinden sonra gelen devletlere öncülük etmiştir. Bu sayede ordular daha disiplinli ve çağın koşullarına uygun hale getirilerek savaşçılık kabiliyetleri arttırılmıştır.¹² Bu devletlerden birisi de Selçuklu Devletidir. Bu devletin uyguladığı askeri sistemi geliştiren Osmanlı Devleti 600 yıl boyunca varlığını devam ettirmiştir. Özellikle 18.yüzyılın ikinci yarısından sonra içte ve dışta yaşanan gelişmelerin etkisi ile devlet önce duraklama, sonra gerileme ve son olarak da çöküş sürecine girmiştir.¹³ Bu son dönemdeki en büyük savaşlardan biri olan I. Dünya Savaşı'nda Türk ordusunun Kara Kuvvetleri 70 piyade ve 2 süvari tümeninden oluşmuştur. Savaşın sonuna kadar 2.850.000 kişi silah altına alınarak İtilaf Devletleri ile mücadele edilmiştir.¹⁴ Ancak I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi sonucunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Türk ordusu 9 kolorduya bağlı 20 tümene düşürülmüştür. Ardından ordu kumandanlıkları lağvedilerek üç ordu müfettişliği; birinci ordu müfettişliği İstanbul, ikinci ordu müfettişliği Konya, üçüncü ordu müfettişliği Erzurum'da kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır.¹⁵ I. Dünya Savaşı sonrası Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan Milli Mücadele döneminde de değişikliklere uğrayan kara kuvvetleri yeniden düzenlenerek Genelkurmay Başkanlığına bağlı üç ordu müfettişliği şeklinde; birinci ordu müfettişliği Ankara, ikinci ordu müfettişliği Konya ve üçüncü ordu müfettişliği Erzincan'da olacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁶

Milli Mücadelenin zaferle kazanılması sonrası Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Bu dönemde ordunun modernleştirilmesi noktasında 1927-1928 yılları arasında Zırhlı Birlikler Kara Kuvvetlerine dâhil edilmiştir.¹⁷ Özellikle 1930 yılından sonra dünya konjonktüründeki siyasi ve askeri hareketlenmelerden dolayı 1934 yılında 20, 33, 46 ve 52'nci tümenler oluşturularak kolordu yetkisinde olan İstanbul Kumandanlığı kurulmuştur.¹⁸ II. Dünya Savaşı'nın yaklaşması üzerine yeni tedbirler alınarak ordu

⁷Cumhuriyet(4 Eylül 1951).

⁸Milliyet(18 Mart 1952); Cumhuriyet(5 Nisan 1952).

⁹Düstur (1952). Üçüncü Tertip, Cilt: 33, Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası, s. 1333; Düstur (1954). Üçüncü Tertip, Cilt: 35, Ankara: Ankara Başvekâlet Devlet Matbaası, s. 1354.

¹⁰ Alaettin Avcı (1963). *Türkiye'de Askeri Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, s. 52.

¹¹Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 1.

¹² Terzioğlu, age.,s. 23.

¹³2000li Yıllara Girerken Türk Ordusu, (2000). Hazırlayan; Mert Özel, Ankara: Ankara Ticaret Odası, s. 39.

¹⁴Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri,s.47.

¹⁵ Sabahattin Selek (2000). *Anadolu İhtilali*, Cilt:1, İstanbul: Kastaş Yayınevi, s. 110.

¹⁶ Terzioğlu, age., s. 49.

¹⁷Cumhuriyetin 50nci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri (1973). Ankara: Genelkurmay Basımevi ve Harita Genel Müdürlüğü Basımevi, s. 52.

¹⁸ Terzioğlu, age., s. 73.

müfettişlikleri ordu komutanlıklarına dönüştürülerek ordu mevcudu 1.300.000 kişiye yükseltilmiştir.¹⁹ Savaşın bitmesinden sonra seferi durumdaki kara kuvvetleri barış durumuna getirilerek ağır havan, makinalı tüfek ve tanksavar bölükleri, taburların teşkilatı içinde yer alarak takviye edilmiştir. Ayrıca tümenlerde birer tanksavar taburu, kolordularda ve orduların bağlı birliklerine birer tanksavar alayı dâhil edilerek güçlendirilmiştir.²⁰ Türk zırhlı birlikleri 1947 yılına kadar T-26, Renault, Vickers, Valentine Sherman, Stuart, T-3, T-4 gibi çeşitli tip ve nitelikte tanklar, 1947'den itibaren M-24 ve M-36 orta tankları kullanmıştır.²¹

1949 yılına kadar ordu komutanlıkları eğitim ve hareket yönünden Genelkurmay Başkanlığına; personel ve lojistik destek yönünden Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürütmüştür. 1949 yılında bütün kara birlik ve teşkilleri tek komutanlık altında birleştirilerek Kara Kuvvetleri Komutanlığı kurulmuş ve 1950 yılından itibaren de bütün sınıf ve okullar ile eğitim merkezleri bünyesinde toplayarak yapısal bütünlük sağlanmıştır.²² Kara Kuvvetleri Komutanı olarak da Orgeneral Nuri Yamut atanmıştır.²³ Ordudaki reform çalışmalarına hız verilerek 20 Mart 1950 tarihli Silahlı Kuvvetlerin teşkilatı ve subayların terfi kanununda yapılan bazı değişikliklerle Türk ordusundaki yardımcı sınıflar Nakliye, Sıhhiye, Veteriner, Levazım, Harita, Mühendis, Harp Sanayi ve Ordu Donatım şeklinde belirlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; Demiryolu ve Otomobil sınıfları kaldırılmış, nakliye sınıfının ismi de 1952 sonrasında "Ulaştırma" olarak değiştirilmiştir. 1952 yılında kıyafet kararnamesinde yapılan düzenlemeye bağlı olarak bu sınıflara ait bölümlerde de değişikliklere gidilmiştir.²⁴

Türk ordusunun üst kademesinde bu değişiklikler olurken diğer yandan da ordunun güçlendirilmesi adına adımlar atılmıştır. Bu sürede askeri personelin daha iyi bir eğitim almaları için Milli Savunma Bakanlığı bütçesinde yer alan "çeşitli savunma hizmetleri" özel bölümüne konulan 472.000 lira ödenekten kısmi kurs giderleri olarak 290.000 liranın karşılanmasına 10 Temmuz 1950 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında karar verilmiştir.²⁵ Aynı şekilde "çeşitli savunma hizmetleri" özel bölümüne konulan ödenekten 494.068 liranın kara, deniz ve eski yıl borçları olmak üzere kullanılmasına, Bakanlar Kurulu 22 Ocak 1951 tarihinde karar vermiştir.²⁶ 1951 yılı itibarıyla ABD'nin Türk ordusuna yaptığı yardımlar sayesinde ordunun zırhlı birlikleri dışında % 55 oranında, deniz ve hava kuvvetleri de subay ve astsubaylar haricinde güçlendirilmiştir.²⁷ Adı geçen yılda Türk ordusunun bütün askeri personelinin sayısı ortalama olarak 24.000 subay, 11.000 astsubay ve 249.000 askerdir.²⁸

Tablo 1: 1951 yılına ait Türk ordusunun kara, deniz ve hava kuvvetleri personel dağılımı.²⁹

	Kara Kuvvetleri	Deniz Kuvvetleri	Hava Kuvvetleri	Toplam
Astsubay	6200	1800	3000	11000
Asker	216800	16200	16000	249000
Kayıtlı Asker Sayısı	223000	18000	19000	260000
Subay	21200	1600	1200	24000
Toplam Personel	244200	19600	20200	284000

ABD'li askeri yetkililer bu sayının askeri hedeflerin gerçekleştirilmesi için yeterli olmadığını ve aşağıdaki tablodaki seviyeye çıkartılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 2: ABD'li yetkililerin hedeflediği Türk ordusunun personel dağılımı.³⁰

	Kara Kuvvetleri	Deniz Kuvvetleri	Hava Kuvvetleri	Toplam
Astsubay	28527	3332	4052	35911
Asker	236322	15201	15482	267005
Subay	29905	2519	2592	35016
Toplam	294754	21052	22126	337932

ABD, Türk ordusuna 1951 yılı boyunca 13.827 motorlu taşıt, 386 tank, 5485 römork, 750 topçu parçası, 4666 roketatar, 1138 havan, 1891 adet 50 kalibrelik makineli tüfek, 195 haberleşme uçağı, 11263 radyo, 11261 telefon, 28395 kilometrelik tel, ayrıca mühimmat ve yedek parça, yol yapımı için gerekli olan

¹⁹ Ömer Esenyel, (2009). "Günümüzde Türk Ordusu ve Dünya Orduları Arasındaki Yeri", *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, On İkinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s. 626.

²⁰ Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 50.

²¹ Cumhuriyetin 50nci Yıldönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 91.

²² Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 50.

²³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 122.46.7.

²⁴ BCA, Fon Kodu: 30.1, Yer No: 57.349.22.

²⁵ Milli Savunma Bakanlığı'nun 5 Haziran 1950 tarihli ve 1561 sayılı yazısıyla yapılan teklif üzerine 5398 sayılı kanunun 3.Maddesinde Bakanlar Kurulu'nun 5 Haziran 1950 tarihli toplantısında karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 123.56.18, Ek. 1-2.

²⁶ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:124.98.4, Ek. 1-2.

²⁷ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section G, p. 20.

²⁸ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section G, p. 19.

²⁹ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section F, p. 12.

³⁰ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section F, p. 12.

ağır mühendislik ekipmanları vermiştir.³¹ Bu malzemeler ilk önce 12 piyade tümeni, 6 zırhlı birlik ve sınırlı sayıda olmak üzere kolordu ve ordu birliklerine verilmiştir. Bazı ekipmanlar yalnızca çok gerekli ihtiyaçları için 3 süvari tümenine ve diğer 4 piyade tümenine verilmiştir.³² 1951 yılı da dâhil olmak üzere ABD tarafından Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kara Kuvvetleri bölümü için 1948 yılında 48.500.000 dolar, 1949 yılında 41.500.000 dolar, 1950 yılında 44.590.000 ve 1951 yılında 36.604.850 dolar olmak üzere toplam 171.194.850 dolar yardım yapılmıştır.³³

1950-1952 yılları arasında Kara Kuvvetleri komutanlığı genel olarak 16 piyade bölüğü, 3 süvari bölüğü ve 6 zırhlı tugaydan meydana gelmiştir. Bu kuvvetler 3 sahra ordusu ve 8 kolordu şeklinde organize edilmiştir. Ayrıca motorlu ulaştırma savaş araçları, iletişim teçhizatı, AAA ışık ve yüksek miktarda topçulardan oluşan yardım teçhizatına sahip olmuştur. Bu kuvvetlerin en iyi teçhizatlandırılan askeri birimi Zırhlı Tugay'dır. Her zırhlı tugay 1 keşif bölüğü, 1 işaret bölüğü, 1 tank, 1 topçu, 1 motorcu topçu tugayından oluşmuş ve her kolordu 1 topçu alayına sahip olarak ordu içindeki görevlerini yerine getirmiştir. İki topçu birliği kolordusu Amerikan 155 mm Howitzer ve kamyon çekiciden oluşurken, 4 topçu birliği ise Alman 75 mm silahlarını kullanmıştır. Kara Kuvvetlerinin ikinci önemli askeri birimi piyade birliğidir. Her piyade ve süvari birliği ayrı olarak 3 piyade ve süvari alayından meydana gelmiştir. Bu birliklerin 6'sı 90 mm, 12'si 3" olmak üzere 18 çekici tank yok edici taburu denilen 26 AAA AW(40 mm) ve 25 AAA(3.7) ile silah taburları güçlendirilmiştir. Ayrıca Piyade Birliklerinin 6 topçu birliği 36 Britanya ve 25 Poudre ile donatılarak güçlü silahlara sahip olmuştur.³⁴

Türk ordusu³⁵ ile ilgili önemli kaynaklardan birisi de ABD tarafından NATO'ya katılan devletlerin askeri kuvvetleri hakkında bilgi vermesi amacıyla yayınlanan resmi istatistiktir. 1952 yılında yayınlanan bu istatistikte; Türkiye'nin kara ordusu bakımından 18 tümen ile Avrupa orduları arasında birinci sırada olduğu; kara, hava ve deniz kuvvetlerinin ordu mevcudununun 400.000 ve askeri masrafının yıllık bütçesine göre oranının %33 olduğu yer almıştır.³⁶ Amerikan arşiv belgelerinde ise 1952 yılı itibariyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Kara Kuvvetleri 310.342, Deniz Kuvvetleri 20.853, Hava Kuvvetleri 20.575 olmak üzere toplam 351.770 kişilik bir askeri güce sahip olduğu belirtilmiştir.³⁷ Diğer bir arşiv belgesine göre ise Türk Silahlı Kuvvetlerinin personel sayısının 31 Aralık 1952'de 303.000'den 31 Aralık 1953 tarihi itibariyle 370.000'e çıkarılmaya çalışıldığından bahsedilmiştir.³⁸ Bu rakamlardan da anlaşıldığı üzere Türkiye'nin 1950-1953 yılları arasında Avrupa'nın asker bakımından en büyük ordusuna sahip olduğu görülmektedir. Türk ordusunun güçlü kara kuvvetlerine sahip olması sayesinde kara sınırlarının başarılı bir şekilde korunması sağlanmıştır. Ortadoğu ve Balkanlardaki siyasi hareketlenmelerden dolayı meydana gelen hadiselerde ordu bölgesel bir güç faktörü olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye güçlü ordusu sayesinde bulunduğu coğrafyada lider devletlerden biri konumuna ulaşmıştır.

1.2.Deniz Kuvvetleri

Türk Deniz Kuvvetlerinin tarihi, Kara Kuvvetleri kadar eski olmamakla birlikte Selçuklu Devleti'nin dağılmasından sonra bağımsız küçük Türk topluluklarının Batı Anadolu kıyılarında gemiler inşa ederek denize açıldıkları bilinmektedir.³⁹ Yavaş bir ilerleme gösteren Türk denizciliğinde dönüm noktası, ilk Türk denizcisi Çaka Bey'in Bizans donanmasını 19 Mayıs 1090 tarihinde Ege'de mağlubiyete uğratarak zafer kazanması olmuştur. Bu olay Türklerin ilk deniz zaferi olmasının dışında Selçukluların denizcilik alanındaki ilerlemelerini kolaylaştırmıştır.⁴⁰ Bu şekilde gelişen denizcilik, Selçuklulardan sonra Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluk haline gelmesinden sonra daha gelişmiştir. Osmanlı Devleti, deniz kuvvetlerini toprakların fethedilmesi veya ele geçirilmesinde tamamlayıcı bir kuvvet olarak kullanmıştır.⁴¹ Böylece Osmanlı Devleti'nin rakiplerine karşı karada kurduğu üstünlük denizde kazanılan zaferlerle daha da perçinleşmiştir. Bu şekilde diğer devletler üzerinde hâkimiyet kuran Devlet, son döneminde dahi İngiltere ve Fransa'dan sonra dünyanın en güçlü üçüncü donanmasına sahip olmuştur.⁴²

³¹782.5 MAP/2-951(9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section F, p. 12.

³²782.5 MAP/2-951(9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section F, p. 13.

³³782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To:Secretary of State, Section F, p. 15.

³⁴ 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington, Desp No: 476,Enclosure Part A,p.1-2.

³⁵ Türk ordusunun kara gücünün bir diğer önemli kısmını Jandarma kuvvetleri oluşturmaktadır. Ancak bu konuda yeterli belge ve bilgiye sahip olunmadığı için konunun kapsamı dışında bırakılmıştır.

³⁶Milliyet (22 Aralık 1952).

³⁷782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476,Enclosure Part A, p. 3.

³⁸782.5 MSP/1-1254(12 January 1954). From: Amembasy-Ankara, To:The Department of State-Washington, Desp No:326, Annex 5, p. 23.

³⁹ Terzioğlu, age., s. 76.

⁴⁰2000li Yıllara Girerken Türk Ordusu, s. 149.

⁴¹ Terzioğlu, age., s.78.

⁴² Yılmaz Öztuna (2003). *Bir Darbenin Anatomisi*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, s. 4.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde çok büyük kayıplar yaşamış olan Osmanlı Deniz Kuvvetlerinden geriye 2 kruvazör, 5 torpidobot ve 7 gambot kalmıştır.⁴³ Bu gemiler ile birlikte teçhizatlar tamir ettirilerek Karadeniz kıyılarından batı cephesine silah, cephane, asker taşınarak Milli Mücadele kazanılmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Osmanlı Deniz Kuvvetleri Türkiye Cumhuriyeti'nin komutası altına girmiştir. 1923 yılında deniz kuvvetleri 11-30 yaş aralığındaki 1 muharebe gemisi, 1 muharebe kruvazörü, 2 kruvazör, 2 torpido kruvazörü, 5 muhrip, 8 torpidobot, 8 gambot, 9 motor gambot, 3 mayın gemisi, yat ve taşıt gemileri gibi yardımcı gemilerden oluşmuştur. 1929 yılında İtalya'dan 1 muhrip, 1931 yılında 2 muhrip, 2 denizaltı gemisi, 3 hücum botu, Yavuz gemisi, 1934 yılında İspanya'dan alınan Alman yapımı Gür denizaltısı ve Seyrüsefain İdaresinden Marmara yolcu gemisi de Deniz Kuvvetlerine katılmıştır. 1939-1946 yılları arasında deniz kuvvetleri 6 denizaltı, 4 muhrip, 27 mayın arama gemisi, 2 mayın gemisi, 3 ağ gemisi, 8 araba vapuru, 5 küçük hücum botu, 8 avcı botu, 8 liman savunma botu, 8 mayın çıkarma botu, 7 yardımcı gemiden meydana gelmiştir. 1925 yılında Hollanda'ya sipariş edilen I. ve II. İnönü denizaltıları, 1948 yılında Sakarya ve Dumlupınar denizaltıları ile 1949 yılında Gelibolu, Giresun, Gemlik, Gaziantep muhrihi ve Akpınar tankeri ordu envanterine dâhil edilmiştir.⁴⁴

Deniz Kuvvetlerinin organizasyon şemasına bakıldığında 1928 yılından 1949 yılına kadar Genelkurmay Başkanlığı karargâhında Deniz Müsteşarlığı olarak temsil edildikten sonra, 15 Ağustos 1949 günü alınan kararla Deniz Kuvvetleri Komutanlığı olarak teşkil edilmiştir.⁴⁵ Bu gelişmelerden sonra Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığına Oramiral Mehmet Ali Ülgen atanmıştır.⁴⁶ Böylece yapısal bütünlüğü sağlanan Deniz Kuvvetleri envanterine 1950 Temmuz'unda %70 yerli üretimle yapılan "Taşkızak" gemisi,⁴⁷ 1951 yılına kadar 22 modern gemi ile 3 gemi de 1951 yılı içinde katılmıştır. Bununla birlikte 6 denizaltı 4 torpido ve denizaltı muhrihi, 8 mayın tarama gemisi, 1 denizaltı kurtarma gemisi, 1 onarım gemisi, 3 mayın gemisi, 1 yakıt taşıma gemisi ve 1 yakıt taşıma vagonu alınmıştır. Mevcut olan tersane ve tamir yerleri olan Gölcük ve İstanbul(Taşkızak) modern alet ve diğer imkânlarla donatılmıştır. İstanbul yakınlarında Fenerbahçe'de gemileri manyetik mayınlara karşı korumak için tesis kurulmuştur. Bu tesisin yanı sıra İstanbul ve Çanakkale Boğazı limanları için savunma projeleri üzerinde çalışılarak gemilerin donanım ve yedek parçası için 9.430.535, mühimmat, ekipman ve malzemeleri için 8.079.418, teknik donatım ve malzemeler için 4.223.979, araç-gereç bölümü için 1.202.824, birincil ve ikincil ürünlerin üretimi için 145.000, tıbbi ekipman ve malzemeleri için 88.010 dolar harcanarak boğazların herhangi bir tehlikeye karşı savunması güçlendirilmiştir.⁴⁸ Türk Deniz Kuvvetlerinin modern teknik cihazlarla desteklenmesinin yanı sıra torpido ve denizaltı muhrihi, denizaltı ve mayın tarama gemileri ile donatmak için ABD, Türkiye'ye 1948 yılında 11.769.469, 1949 yılında 9.225.000, 1950 yılında 12.043.000, 1951 yılında 9.800.000 olmak üzere toplam 42.837.655 dolar yardım yapmıştır.⁴⁹

1950-1953 yıllarında Türk Deniz Kuvvetleri 4 ABD ve 4 Britanya yapımı eski model yok edicileri, 2'si şnorkel olmak üzere 6 ABD denizaltısı, 2 Alman denizaltısı, 8 Britanya ve 8 Avustralya tipi eski model denizaltılar ile birlikte 8 adet mayın tarayıcısına sahip olmuştur. Bu teçhizatın yanı sıra radar, sonar, navigasyon, mühimmat, torpido, demirli mayın tarama gemileri, manyetik ve akustik tarayıcıları da kullanmaya başlamıştır. Ayrıca yenileşme çalışmaları kapsamında eski model 2 Britanya ve 2 Alman denizaltısının yerine Amerikan denizaltılarını yerleştirme planını uygulamıştır.⁵⁰ Deniz Kuvvetlerinin 1953 hedefleri arasında ise 1 kruvazör, 8 torpido ve denizaltı muhrihi, 13 deniz mayın tarama gemisi, 8 sahil mayın tarama gemisi ve 11 denizaltıya sahip olarak envanteri genişleterek güçlendirmek yer almıştır.⁵¹ Bunun için 1950-1953 yılları arasında Deniz Kuvvetlerinin ihtiyaç olarak gördüğü mayın ve arama tarama gemisi,⁵² torpido silahına ait bakım malzemesi ve yedek parçaları,⁵³ 187.000 liralık telsiz, denizaltı savunma

⁴³ Terzioğlu, age., s. 85.

⁴⁴ Cumhuriyetin 50nci Yıl Dönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 58-99.

⁴⁵ http://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=11 (5 Nisan 2015); Atatürk'ün Doğumunun Yüzdüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s.135.

⁴⁶ http://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=82&dil=1 (1 Şubat 2016).

⁴⁷ Milliyet (23 Temmuz 1950).

⁴⁸ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To: Secretary of State, Section F, pp. 15-16.

⁴⁹ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To: Secretary of State, Section F, pp. 17.

⁵⁰ 782.000/2-2952, (26 February 1952). From: Amembassy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part A, p. 1-3.

⁵¹ 782.5 MSP/1-1254, 12 (January 1954). From: Amembassy-Ankara, To: The Department of State-Washington, Desp No: 326, Annex 5, p. 23.

⁵² Milli Savunma Bakanlığı'nun 13 Ekim 1950 tarihli ve 542583 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığı'nun 1 Şubat 1950 tarihli ve 113310/17/5136 sayılı görüşü üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 10 Kasım 1950 tarihinde karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 124.84.4.

⁵³ Milli Savunma Bakanlığı'nun 543448/26-0201 sayılı ve 23 Aralık 1950 tarihli yazısı üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 5 Ocak 1951 tarihinde karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 124.95.11.

aletleri, eğitim araçları ve elektronik seyir aletleri,⁵⁴ İngiltere'den satın alınacak markalama şamandıraları için fenerler, mayınlara ait umuk nazımı teldolabı yedekleri, çeşitli mayınlara ait yedek aksam, torpido infilak maddeleri, torpido tender makineleri,⁵⁵ tahmini bedeli 116.000 lira olan topçulukla ilgili silah, teçhizat ve malzeme,⁵⁶ donanma gemilerinin tamirinde kullanılmak üzere makine ve yedeklerinin satın alınması kabul edilmiştir.⁵⁷ 1950-1953 yılları arasında Türk deniz kuvvetlerinin donatılmasında, ABD başta olmak üzere diğer Avrupa devletlerinden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Böylece deniz kuvvetleri daha yeni teçhizatlarla güçlendirilmiş ve Türkiye deniz sınırlarını özellikle Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki sınırlarını güvence altına alarak rahat bir şekilde koruyabilmiştir.

1.3.Hava Kuvvetleri

Türk havacılık tarihi, 1010 yılında Farablî İsmail Cevheri'nin Nişabur Ulucami üzerinden kendisini boşluğa atarak yaptığı ilk uçuş denemesiyle başlamıştır.⁵⁸ Ancak uzun bir süre havacılık alanında dikkate değer çalışmalar yapılamamıştır. Dünyadaki teknolojik gelişmelere bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde 1911 yılında Tayyare Komisyonunun kurulmasıyla gerçek anlamda hava kuvvetlerinin temeli atılmıştır. Birinci Dünya Savaşı(1914-18)'ni Osmanlı Devletinin kaybetmesi sonucunda 14 Haziran 1920 tarihinde Harbiye Dairesine bağlı olarak Hava Kuvvetleri şubesi kurularak yapılanma yoluna gidilmiştir. Şubenin adının 1 Şubat 1921 yılında Hava Kuvvetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmesi sonucunda müdürlük, ikmal ve idari işler bakımından Milli Savunma Bakanlığına, eğitim ve harekât bakımından Genelkurmay Başkanlığına bağlanmıştır. 5 Temmuz 1922 tarihinde müdürlük yerine tümen yetkisinde Konya'da Hava Kuvvetleri Müfettişliği kurulmuş ve bu müfettişlik daha sonra İzmir'e taşınarak faaliyetlerine burada devam etmiştir. Uzun yıllar müfettişlik biçiminde idare edilen Hava Kuvvetleri 1940 yılında harekât ve eğitim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, ikmal bakımından Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.⁵⁹ 1944 yılında Hava Kuvvetleri Komutanlığı kurulmuş ve 1947 yılında komutanlık ordu seviyesine çıkarılmıştır.⁶⁰ Bu komutanlık 1948 yılında lojistik destek kuruluşları ve 1950 yılında Harp Akademisi dışında Hava Kuvvetleri ile ilgili bütün birlik ve kurumları emrinde toplayarak yapısal bütünlüğü sağlamıştır.⁶¹

Türk Hava Kuvvetlerinin tarihsel gelişim süreci içerisinde kuvvetine bakıldığında; Balkan Savaşları sırasında 10 uçak, I. Dünya Savaşı sırasında 10 uçak ve 1 balona sahip olarak mücadele etmiştir.⁶² I. Dünya Savaşı sona erdiğinde elde kalan uçakların yanı sıra Fransızlar 4 adet Breguet uçağı, İtalyanlar da 20 adet Spad av uçağı vermiştir. 1923-1938 yılları arasında Breguet-14, Rohrbach, Spad-XIII, Gotha De Havilland ve Albatros-CXV tayyareleri, Junkers A-20, Junkers A-21, Goudron-27 ve Goudron 59 tayyareleri, Devvatin 21 CJ, Nieuport, Spad-61, Savoia S/16, Breguet-XIX, Potes 25-A/2 av uçakları, Breguet 19-B/12, Si-Molik S/16 tip keşif bombardıman uçakları, Curtis Hawk, P.2.L., Heinkel-III, Martin-139, Wultee, Walrus Amphibian, Supermarine(Southampton), Falcon, Fleshing, Fleet, Dragon Rapid, Monospar, Gotha-149 ve Magister tayyareleri gibi dönemin en modern uçakları kullanılmaya başlanmıştır.⁶³ II. Dünya Savaşı'nın başladığı sıralarda Türk Hava Kuvvetleri 298 harp ve 189 eğitim uçağı olmak üzere toplam 487 uçağına sahip olarak her an savaşa girecek pozisyonda ordusunu hazır tutmuştur.⁶⁴

II. Dünya Savaşı sonrası hava savunmasının çok önemli olduğunun anlaşılması üzerine Etimesgut Uçak Fabrikasında birçok uçak ve planör gövdesi imal edilmiştir. Yapılan üretime rağmen Türk Hava Kuvvetleri uçak siparişlerini yabancı yatırımcıya vermiştir. Bunun sonucunda yerli uçak üreticilerin sahibi olduğu fabrikalar iflas etmiş ve kapanmıştır. Bu gelişme bir anlamda milli savunma sanayiinin gelişmesini de sekteye uğratmıştır.⁶⁵ Diğer taraftan teknik elemanların yetiştirilmesi için askeri okullaşma süreci hızlandırılarak 1950 yılında İstanbul Tuzla'da bir Uçaksavar Okulu,⁶⁶ Hava Muharebe Okulu, İkmal Okulu,

⁵⁴ Milli Savunma Bakanlığı'nın 2 Temmuz 1951 tarihli ve 520676 sayılı yazısı üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulunca 13 Temmuz 1951 tarihinde karar verilmiştir. *BCA*, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 126.53.15.

⁵⁵ Milli Savunma Bakanlığı'nın 7 Haziran 1952 tarihli ve 542447/32-0103 sayılı yazısı üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulunca 13 Haziran 1952 tarihinde karar verilmiştir. *BCA*, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 129.48.6, Ek. 1-2.

⁵⁶ Milli Savunma Bakanlığı'nın 19 Haziran 1952 tarihli ve 7/326/542660 sayılı yazısı üzerine, 4097 sayılı kanuna göre, Bakanlar Kurulunca 3 Temmuz 1952 tarihinde karar verilmiştir. *BCA*, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 129.52.19.

⁵⁷ Milli Savunma Bakanlığı'nın 5 Aralık 1953 tarihli ve 597670 sayılı yazısı üzerine, 4097 sayılı kanunun 1.maddesine göre Bakanlar Kurulunca 25 Şubat 1953 tarihinde karar verilmiştir. *BCA*, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 134.102.7.

⁵⁸<http://www.hho.edu.tr/muze/turkhavaciligi.htm> (11 Şubat 2016).

⁵⁹2000li Yıllara Girerken Türk Ordusu, s. 191-197.

⁶⁰ Esenyel, age., s. 626.

⁶¹2000li Yıllara Girerken Türk Ordusu, s. 198.

⁶² Terzioğlu, age., s. 93.

⁶³Cumhuriyetin 50nci Yıl Dönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 44-78.

⁶⁴Age.,s. 102.

⁶⁵ Bu fabrikaları kapatmaya iten en önemli etkenlerden birisi de Amerikalı Max Weston Thornburg'un hazırladığı raporunda Türkiye'nin uçak, makine, motor projelerini iptal ederek bu tür yatırımlar yapmamalıdır. Ayrıca "Türkiye, basit tarım araçları imali ile yetinmeli, bunların bile bir kısmı montajdan öteye gitmemelidir" demesinin bir sonucu olduğu görülmektedir. http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/784b70742141814_ek.pdf?dergi=1320 (9 Şubat 2016).

⁶⁶BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 124.90.9; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 136.71.8.

Hava Ulaştırma Okulu ve Hava Meydan Tesis Bakım Teknik Okulu açılmıştır. Bu okullar Makinist Okulunu⁶⁷ da içine alıp bir komutanlıkta birleştirilerek Hava Teknik Okullar Komutanlığı adını almıştır.⁶⁸

II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyet yayımlacılığına karşı Marshall ve Truman yardımları sonucunda Türkiye-ABD ilişkilerinin stratejik ortaklığa dönüşmesi neticesinde ABD askeri yardımları kapsamında ilk jet uçakları 22 Kasım 1951 tarihinde Türkiye'ye getirilmiştir. Türk ve ABD'li pilotların yaptıkları eğitim uçuşları sonrasında 7 Aralık 1951 tarihinde Yeşilköy'de yapılan bir törenle jet uçakları Türk Hava Kuvvetlerine teslim edilmiştir. Genelkurmay Başkanı Org. Nuri Yamut konu ile ilgili olarak 24 Aralık 1951 tarihinde basına verdiği demeçte "Tepkili (jet) uçakların bugünkü harplerde önemi aşikârdır. Bu silahın rolü bilhassa personelin kıymeti ile ölçülür" diyerek asıl önemli olan durumun jet uçaklarını kullanacak personelin eğitimi olduğunun üzerinde durmuştur.⁶⁹ Bu amaçla ABD ile olan ilişkiler çerçevesinde Türk Hava Kuvvetlerinden 8415 öğrencisi ABD Hava Kuvvetlerinin eğitim programına kabul edilmiştir. Ayrıca 500 öğrenci Türkiye'deki okullardan ve 215 öğrenci de ABD ya da Almanya'daki okullardan eğitim almıştır. ABD, Türk Hava Kuvvetlerine askeri yardım programı kapsamında 1948 yılında 22.600.000, 1949 yılında 21.600.000, 1950 yılında 25.332.555, 1951 yılında 22.100.000 olmak üzere toplam 91.632.555 dolar yardım yapmıştır.⁷⁰

1950-1952 yılları arasında Türk Hava kuvvetleri genel olarak ABD yapımı F-47, B-26 ve C-47 tipi uçakları kullanmıştır. Bu uçakların yanı sıra F-846'dan meydana gelen 12 bombardıman uçağı filosu, RF-84F'den oluşan 1 keşif filosu ve C47'den oluşan 2 taşıma filosuna sahip olarak hava kuvvetlerini güçlendirme yoluna gitmiştir. Ayrıca ABD'den sipariş edilen 24C-F47'ler, 45B-26'lar ve 81C-47'ler Türkiye'ye getirilmiştir. Hava kuvvetleri satın alınan uçaklar ile askeri uçak sayısını artırmış ve daha güçlü bir uçak filosuna sahip olmuştur. Aynı zamanda bu yıllarda çağın şartları gereği jet uçaklara geçiş çalışmaları da devam etmiştir.⁷¹ Türk Hava Kuvvetlerinin 1953 yılı hedefleri arasında 10 filo avcı bombardıman ve 250 savaş uçağı 1 filo keşif uçağı ve 20 uçak, 2 filo asker nakliye uçağı ve 36 uçağına sahip olarak ordusunu takviye etme isteği olmuştur.⁷² Bu uçakların yedek parça ve diğer malzemelerin temini için 1950-53 yılları arasında Türk Hava Kuvvetleri İngiltere'den satın aldığı uçaklar için gerekli olan motor, kanat bezi, emayit boya, paraşüt, uçak telsizleri ve bunların yere ait kısımları ile tayyarecilikte kullanılan çeşitli malzemelerin satın alınması için pazarlıklara başlanmıştır.⁷³ Bununla birlikte Hava Kuvvetlerinde hizmette bulunan İngiliz yapısı tayyare, motör, telsiz ve radar cihazlarının bakım, tamir ve yenilenme işlerinde kullanılmak üzere ihtiyaç hâsıl olan 870.000 Türk Lirası tutarındaki yedek parça, kauçuk malzeme, ham malzeme, tala ve boya malzemesinin satın alınmasına karar verilmiştir.⁷⁴ Ayrıca Amerika'daki California Texasas Oil Co. Şirketinden 501.107 dolar tahmini bedel karşılığında uçak benzini alınmasına karar verilerek görüşmelere başlanmıştır.⁷⁵ Böylece bir yandan Türk Hava Kuvvetlerinin kullanabileceği uçaklar geliştirilmiş, diğer taraftan bu uçakların yedek malzeme ve yakıt ihtiyacı sorunu yapılan alımlar neticesinde çözüme kavuşturulmuştur. Hava Kuvvetlerinin gittikçe önem kazanmasından dolayı da ordunun modern uçaklarla donatılması süreci hızlanmıştır.

2. Türkiye'nin Savunma Bütçesi ve Savunma Sanayii

1950-1953 yılları arasında Türkiye'nin bütçesinde yer alan en önemli kalemlerden birini de Milli Savunmaya ayrılan pay oluşturmuştur. Türk ordusunun askeri personelinin eğitim seviyesini yükseltmek hem de ordu envanterindeki teçhizatın yenilenmesi ve modern teçhizatla donatılması için her yıl bu pay düzenli olarak arttırılmıştır. 1950 yılı bütçe görüşmeleri neticesinde Kara Kuvvetlerine 334.252.597 Lira, Hava Kuvvetlerine 49.727.902 Lira, Deniz Kuvvetlerine 47.195.531 Lira ayrılmıştır.⁷⁶ Erzurum milletvekili Vehbi Kocagüney orduya ayrılan bütçeden memnun olduğunu şu sözleri ile ifade etmiştir: "Sayın arkadaşlar,

⁶⁷ Makinist Okulunun ismi 2 Ocak 1950 tarihinde Hava Uçak Bakım Okulu olarak değiştirilmiştir.

⁶⁸ <http://www.hokk.tsk.tr> (27 Ocak 2016).

⁶⁹ *Cumhuriyet* (23 Kasım 1951); *Cumhuriyet* (8 Aralık 1951); *Cumhuriyet* (24 Aralık 1951).

⁷⁰ 782.5 MAP/2-951 (9 February 1951). From: Ankara, To: Secretary of State, Section F, p. 19.

⁷¹ 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington, Desp No: 476, Enclosure Part A, p. 1.

⁷² 782.5 MSP/1-1254 (12 January 1954). From: Amembasy-Ankara, To: The Department of State-Washington, Desp No:326, Annex 5, p. 23.

⁷³ Milli Savunma Bakanlığı'nın 12 Temmuz 1950 tarihli ve 401246 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığı'nın 113310/1157 sayılı mütalaası Bakanlar Kurulunca 14 Temmuz 1950 tarihinde incelenerek karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 123.59.6.

⁷⁴ Milli Savunma Bakanlığı'nın 17 Haziran 1952 tarihli ve 401354 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığı'nın 14 Haziran 1952 tarihli ve 113310/12/8494 sayılı muvafık mütalaası üzerine, 4097 sayılı kanunun birinci maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulunca 19 Haziran 1952 tarihinde karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 129.49.4.

⁷⁵ Milli Savunma Bakanlığı'nın 31 Aralık 1952 tarihli ve 406474 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığı'nın 20 Şubat 1953 tarihli ve 113310-39/2231 sayılı görüşü üzerine, 4097 sayılı kanunun 1.maddesine tevfikan, Bakanlar Kurulu tarafından 25 Şubat 1953 tarihinde karar verilmiştir. BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No: 131.16.8.

⁷⁶ *Resmi Gazete* (1 Mart 1950).

milli varlığımızın bekçisi olan ordumuzun bütçesini sizler gibi ben de tetkik ettim. Kuvvet ve kudretini artırmak için lazımgelen ve yeni silahlar ve araçlara sahip kılınması için gereken bütün ödenekler konmuş.”⁷⁷

1951 yılı Milli Savunma bütçesi ile ilgili olarak 27 milletvekili söz alarak konuşma yapmıştır.⁷⁸Uzun görüşmelerden sonra Milli Savunma Bakanlığına olağan giderler için 448.330.850 Lira ve yatırımlar için 21.669.150 Lira ayrılmıştır.⁷⁹ 1952 yılı Milli Savunma Bakanlığının bütçesinin tüm maddeleri üzerinde milletvekilleri Asım Gündüz, Kazım Arar, Hüseyin Balık, İsmail Berkok, Ahmet Başıbüyük, Yusuf Aysal, Fahri Belen, Mehmet Özbey, Nurettin Ertürk, Sabri Erduman, Ali Fahri İşeri, Feridun Fikri, Gazi Yiğitbaşı, Ali İhsan Sâbis, Nâtik Poyrazoğlu, Ali Rıza Sağlar, Sinan Tekelioğlu, Hüsamettin Tugaç, Mecit Bumin konuşma yapmıştır.⁸⁰ Kütahya milletvekili Asım Gündüz Amerikan yardımları sayesinde ordunun güçlendiğinden bahsederek “... Ordumuz ikinci cihan harbinden sonra en yeni, en modern silahlarla teçhiz edildikçe teşkilatında da buna göre değişiklikler yapılmıştır. Ordumuz teçhizatının ikmalinde bize yardımını esirgememiş olan büyük dostumuz Amerikan Hükümetine şükranlarımızı bu vesile ile tekrarlamayı vazife addederiz. İftiharla söyleyebilirim ki, bugünkü modern teçhizat ile ordumuzun ateş kudreti çok artmıştır” demiştir. Ayrıca subayların eğitim kapasitesinin artırılması ile yeni silahları rahatlıkla kullanabileceğini şu sözler ile ifade etmiştir: “Ordunun muhtelif birliklerinde birçok hizmet ve vazifeler için Amerikan uzmanlarının işbirliği ile ayrı ayrı kurslar açılmasını ve subayların ve gediklilerin nazari bilgilerinin artırılmasını isabetli buluyoruz. Bu kurslar subayların yeni silahlar üzerinde nazari bilgilerinin arttıracağından tabii çok faydalıdır.”⁸¹TBMM’de yapılan görüşmeler sonucunda Milli Savunma Bakanlığının olağan giderleri için 481.356.980 Lira ve yatırımlar için 18.629.600 Lira ayrılmıştır.⁸²

1953 yılı Milli Savunma Bütçesinin tümü hakkında milletvekilleri Naci Altuğ, Sırrı Atalay, İsmail Berkok, Ali Rıza Sağlar, Sabri Erduman, Feridun Fikri Düşünsel, Ali İhsan Sabis, Natic Poyrazoğlu, Fahri Belen, Şevki Yazman, İzzet Akın, Ağâh Erozan, Hüsamettin Tugaç, Nâzım Ağacıklioğlu, Hikmet Fırat ve Kâzım Arar söz almışlardır. Trabzon milletvekili Naci Altuğ II. Dünya Savaşından sonra Türk ordusunun iyileştirilmesine yönelik adımlar atıldığını ve Amerikan yardımları sayesinde daha da güçlü hale geleceğini şu sözleriyle dile getirmiştir;“...İkinci Dünya harbi esnasında ve bilhassa harpten sonra kara, hava ve deniz kuvvetlerinin harp silah vasıtalarındaki tenevvü ve tekâmülü, teşkilatlarındaki değişiklikleri daima göz önünde bulunduran hükümetler ve milletimiz bu hususta hiçbir fedakârlıktan çekinmeyerek kahraman Türk ordusunda en modern silahlarla ve teçhizatla daima ön planda tutmuş ve tutmaktadır. Burada dostumuz Amerika'nın sulh unsuru olan Türk ordusuna yaptığı ve yapmakta olduğu yardımı da memnuniyetle kaydetmek isteriz.”⁸³ TBMM’deki konuşmaların ardından yapılan oylama sonucunda bütçede Milli Savunma Bakanlığının olağan giderleri için 543.558.800 Lira ve yatırımları için 43.808.700 Lira ayrılmıştır.⁸⁴ 1950-1953 yıllar arasında ise savunmaya ayrılan bütçe net olarak Milli Savunma Bakanlığının bütçesi olmayıp bu bütçenin içine Bakanlıklara ayrılan savunma harcamaları da dâhil edilmiştir.

Tablo 3: Türkiye'nin 1950-1953 yıllar arasında savunmaya ayırdığı miktar.⁸⁵

	Toplam Bütçe Harcaması(TL)	Savunma Harcamaları (TL)	Savunma Harcamalarının Toplam Harcamalara Oranı
1950	1.467 milyon	442 milyon	% 30.1
1951	1.591 milyon	468 milyon	% 29.4
1952	2.249 milyon	606 milyon	% 26.9
1953	2.294 milyon	692 milyon	% 30.2

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere savunmaya harcanan para miktarı dönemin konjonktürüne bağlı olarak her yıl düzenli olarak arttırılmıştır. Savunma giderleri için bütçede ayrılan ödeneklerle aynı zamanda yerli üreticiler de desteklenmiştir. Türk Savunma sanayii, bir ülkenin silahlı kuvvetleri için taktik, stratejik, savunma ve saldırı amacına yönelik silah sistemlerini tasarlayan, geliştiren, üreten özel ve kamuya ait kuruluşlar olarak vazife yapmıştır. İlkel savaş aletlerinin üretimiyle başlayan süreç, Osmanlı Devleti zamanında II. Mehmet'in top asitanesini inşa ettirmesi ile harp sanayisinin temelleri atılmıştır.⁸⁶ Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Milli Mücadelenin ilk yıllarında askeri üretimi organize etmek, silah ve

⁷⁷TBMM Zabıt Ceridesi(14 Şubat 1950). Dönem: 9, Birleşim: 46, s. 594.

⁷⁸TBMM Zabıt Ceridesi(23 Şubat 1951). Dönem: 9, Birleşim: 49, s. 532.

⁷⁹Resmi Gazete (1 Mart 1951).

⁸⁰TBMM Zabıt Ceridesi (24 Şubat 1952). Dönem: 9, Birleşim: 46, s. 686.

⁸¹TBMM Zabıt Ceridesi(24 Şubat 1952). Dönem: 9, Birleşim: 46, s. 687.

⁸²Resmi Gazete (1 Mart 1952).

⁸³TBMM Zabıt Ceridesi(22 Şubat 1953). Dönem: 9, Birleşim: 50, s. 743-744.

⁸⁴Resmi Gazete(2 Mart 1953).

⁸⁵ Ümit Özdağ (2004). *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, 2. Basım, İstanbul, s. 49.

⁸⁶ Hüznü Özlü (2009). “Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ordu Teşkilatında Harp Sanayisi Kurma Girişimleri”, *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu, On İkinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s. 485.

cephane ikmalini sağlamak amacıyla 1921 yılında Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.⁸⁷ Böylece silah tamiri, cephane ve savaş malzemesi üretilmesi sayesinde ilk fabrikalar 1921 yılında Kırıkkale’de Topçu Mühimmat Fabrikası, 1930 yılında Ankara’da Kapsül ve İmla Fabrikası, 1937 yılında Kırıkkale’de Nitro Selüloz, Barut Fabrikası ve Top Fabrikası kurulmaya başlanmıştır.⁸⁸ Bu fabrikalar ülkenin silah ve cephane ihtiyacını karşılayabilecek modern merkezler haline getirilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine yerli üretimin sağlayamadığı teçhizatlar yurt dışından satın alınmıştır. Türk ordusu güçlendirilirken savunma sanayiinde de yapısal değişikliklere gidilerek harp, silah, araç ve malzemenin süratle yapımı, ikmal işlerinin tek elden yürütülüp organize edilmesi için 1942 yılında Harbiye Dairesi, Motor Dairesi, Fen, Sanat ve Askeri Fabrikaları bir müfettişlik emrinde toplanmıştır. Bu değişikliklerden sonra 1948 yılında da ordu donatım hizmetlerinin temeli atılmıştır.⁸⁹ Bu gelişmelerin yanı sıra Askeri Fabrikalar, Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğüne bağlı iken 1950 yılında çıkarılan yasa ile Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumuna devredilmiştir. Bu fabrikalar Malzeme, Mühimmat, Makine ve Kimya Fabrikaları adı altında sınıflandırılarak üretim yapmıştır.⁹⁰

1950-1953 yılları arasında Türkiye’nin askeri üretimini Türkiye Mekanik ve Kimyasal Endüstrileri, Türkiye Sivil Hava Birliği Uçak Fabrikaları, Metal İşleme ve Geliştirme Enstitüsü karşılamıştır. Bu fabrikalardan Türkiye Mekanik ve Kimyasal Endüstrileri, Türk askeri depo, teçhizat ve tedarikinin en büyük üretim kapasitesine sahip kurumu olmuştur. Fabrikanın merkezi Ankara olarak seçilmiş ve yıllık üretim kapasitesi 30 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Fabrika tam anlamıyla faaliyete geçemediği için bu kapasitenin 10 milyon doları kullanılmamıştır.⁹¹

Tablo 4: Türkiye Mekanik ve Kimyasal Endüstrileri fabrikasının kullanılmayan kapasite miktarı.⁹²

5 Milyon ABD Doları	Küçük Silah Mühimmatı (Cal. 30, Cal. 303, 7.9 m/m yalnızca Ball)
2.5 Milyon ABD Dolar	Nitroselüloz Barutu
2.5 Milyon ABD Dolar	7.9 m/m Mouser tip tüfek veya 9 m/m Walther tip Pistolet

Türkiye Sivil Hava Birliği Uçak Fabrikaları ise “*miles magister*” tipi eğitim uçaklarını üretmek amacıyla Ankara’da kurulmuştur. Fabrika askeri üretim programının hedefleri doğrultusunda 3 milyon dolarlık otomotiv yedek parçası yıllık üretim potansiyeline sahip olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Son olarak Metal İşleme ve Geliştirme Enstitüsü ise 42 galon kampana ve 5 galonluk yakıt konteynırına sahip olmasına rağmen faaliyete geçmediği için üretim yapamamıştır. Enstitünün Mekanik ve Kimya Endüstrileri çatısı altında üretim yapabilmesi için bina inşa edilmesi ve uygun yer bulunması konusu üzerinde çalışılmıştır.⁹³ Bu sorunu çözmek amacıyla ilk planda ordu yapı işlerinin bir temele oturtulması, ordunun modern bir şekilde iskânını sağlamak için daimi ve sürekli garnizonların kurulmasına gayret edilmiştir. İkinci olarak ordunun ihtiyacını karşılamayan binaların satışa çıkarılarak buradan elde edilecek gelirlerle yeni binaların inşa edilmesi planlanmış ve ayrıca bu konuda bir de kanun tasarısı hazırlanmıştır.⁹⁴

Tablo 5: Metal İşleme ve Geliştirme Enstitüsünün en yüksek yıllık kapasitesi⁹⁵.

300,000	42 galon kampana
150,000	5 galonluk yakıt konteynır
150,000	5 galonluk gazoline konteynır

Metal İşleme ve Geliştirme Enstitüsü ayrıca genel kullanıma yönelik ayakkabı ve giyecek de üretmiştir. Üretilen malzemeler kötü hava şartlarına karşı dayanıklı olduğu için uzun süre kullanılabilmiştir. Bu fabrikaların dışında Devlet Demiryolları da askeri program kapsamında demiryolu, sarnıç vagonu, gazolin ve sıvı yakıt üretimini sağlayacak fabrikalar inşa ettirmiştir.⁹⁶ Savunma sanayiindeki bu gelişmelerle birlikte Türkiye kendi savunma sanayisini büyümeye çalışırken Türk ordusunun silah ve teçhizat ihtiyacının büyük bir bölümünün ABD ve NATO tarafından karşılanması,⁹⁷ Türkiye’nin savunma

⁸⁷ Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s. 125.

⁸⁸ Özlü, age., s. 486-487.

⁸⁹ Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, s.127-128.

⁹⁰ Özlü, age., s. 500-501.

⁹¹ 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part B, p. 1.

⁹² 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part B, p. 1.

⁹³ 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part B, p.1.

⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi (1 Ocak 1952). Dönem: 9, Cilt: 17, s. 18.

⁹⁵ 782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part B, p. 1-2.

⁹⁶ 782.000/2-2952 (26 February 1952). ANA, From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part B, p. 1-2.

⁹⁷ Mehmet Saray (2009). *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye’nin NATO’ya Girişi -III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Hatıraları ve Belgeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, s. 159.

sanayisinin körelmesine ve dışa bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Ancak her ne olursa olsun milli savunma sanayii alanında açılan tesisler güçlü bir ordunun meydana getirilmesi için çok önemli adımlardır.

3. ABD'nin Türk Ordusuna Yardımları

Demokrat Parti döneminde savunmaya çok büyük pay ayrılmasının dışında CHP Hükümeti döneminde başlayan ABD askeri yardımları Demokrat Parti Hükümeti döneminde de devam etmesi sonucu ordunun modernleştirilme çabaları hızlanmıştır. Bu yardımların ilki olan Truman Doktrini (12 Mart 1947) ile ABD, Türkiye'ye askeri yardımda bulunmaya başlamıştır. Doktrinin öngördüğü Türk ordusundaki iyileştirmeler için başlangıçta ordu mevcudunun azaltılması sağlanmıştır. Türk ordusunun güçlendirilmesinde büyük güçlükler çıkmasına rağmen tümenlerin makineleştirilmesi, savaş birlikleri haline getirilmesi ve her ordu emrinde bir zırhlı tugayın teşkil edilmesine devam edilmiştir. Ancak Amerikan yardım heyetinin karşılaştığı en büyük sorun, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek komuta heyetinin ıslahı konusunda olmuştur. Bu ıslahda Genelkurmay'ın, Milli Savunma Bakanlığına bağlanması ve genç komutanların yüksek mevkilere getirilmesiyle çözülmüştür.⁹⁸Türk ordusunun iyileştirilmesine yönelik yapılan uygulamalar hakkında Amerikan Askeri Yardım Heyeti Başkanı General William H. Arnould, Reuter ajansı muhabirine şu bilgiyi vermiştir: "Türk ordusunun Amerikan ordu, donanma ve hava kuvvetleri modern harp metotlarına uygun geniş bir eğitim programına sahip olma konusunda yardımcı olmuştur. Bu programı sevk ve idare eden Genelkurmay Başkanı Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut'tur. Eskiden, askere alınanlar muhtelif sınıflara gelişigüzel ayrıldardı. Mesela, iyi bir denizci piyade sınıfına girerdi. Fakat şimdi Amerikan ordusunda kullanılan ve ufak tadillerle Türk ordusuna adapte edilen basit testlerle, her işin ehlini bulmak kabil olmaktadır. Hakikaten programımızın eğitim kısmı malzeme yardımından çok daha mühimdir. Size memnuniyetle söyleyebilirim ki, yardım heyetinin faaliyete geçirdiği 1947 yılından beri büyük ölçüde bir inkişaf"⁹⁹kaydetmiştir. Bu açıklamasıyla General Arnould, ABD'nin Türk ordusunun çağın koşullarına uygun hale getirilerek ordunun güçlendirilmesine katkıda bulduklarını belirtmiştir.

Ayrıca General Horace L. McBride 18 Ağustos 1950 günü Türkiye'den ayrılmadan önce 1947-1950 yılları arasında ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımlar ve bu sayede gelişen Türk ordusunun son durumu hakkında bilgi vermiştir. Konuşmasında Amerikan eğitim programı sayesinde geçen 3 yıla oranla Türk ordusunun oldukça güçlendiğini, bu süre içerisinde silahlı kuvvetlerin yaklaşık %50 oranında asker sayısının azaltıldığını ve yapılan desteklerle daha da güçlendiğini belirtmiştir. 1950 yılı itibariyle Türk ordusundaki Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinde farklı alanlarda uzmanlık gerektiren eğitim programları ile 150'den fazla öğrencinin eğitim almasının yanı sıra çok sayıda Türk askeri personelinin eğitim için ABD ve Almanya'daki askeri okullara gönderildiğini açıklamıştır. Bu yurt dışına giden personelin birçoğunun mezun olarak Türkiye'ye geri döndüğünü ve orduda görev yapmaya başladığını, ayrıca 20.000'den fazla Türk askeri personelinin Türkiye'deki askeri okullardan mezun olduğunu ve bu sayede genç subayların göreve başladığının altını çizmiştir. ABD'nin askeri yardımlar kapsamında Türkiye'ye çok sayıda araç-gereç verdiğini söyledikten sonra Türk askeri için büyük miktarda radyo alıcı ve vericisi, sayısı 10.000'i geçen sayıda araç-gereç, 3 yıl içinde çok sayıda kamyon, araba, jip ve diğer motorlu araçlar, 100.000 den fazla telefon teli ve kablosunun Türk Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinin güçlendirilmesi için verildiğine vurgu yapmıştır.¹⁰⁰

ABD, Türkiye'ye Truman Doktrini çerçevesinde 152,5 milyon dolar vermiştir. Bu paranın 147,5 milyon doları askeriyede kara, deniz ve hava kuvvetlerinin modernizasyonu, 5 milyon doları da yol yapım işlerinde kullanılmıştır. ABD'nin askeri yardımları 1947-1951 yılları arasında 400 milyon dolara ulaşmıştır.¹⁰¹ Marshall Planı kapsamında da 1948-1952 yılları arasında ABD, Türkiye'ye hibe, borç, dolaylı yardım ve teknik yardım adı altında yardımlar yapmıştır.¹⁰² Türkiye bu yardımlardan 30 Haziran 1952 yılına kadar toplam 351.500.000 dolar almıştır. Bu yardımın¹⁰³ 194.200.000 doları hibe, 110.000.000 doları kredi, 17.300.000 doları şartlı yardım ve 30.000.000 doları da Avrupa Kalkınma Programı çerçevesindedir. Türkiye ABD'den 167.000.000 dolar doğrudan yardım, 148.500.000 doları dolaylı yardım, 36.000.000 doları ise

⁹⁸ Times gazetesinden yayınlanan bir makaleden. *Milliyet* (17 Aralık 1950).

⁹⁹*Cumhuriyet* (17 Kasım 1950).

¹⁰⁰782.5/8-2450(24 August 1950). From: Ankara, To: Department of State, Enclosure 1, p. 1-2.

¹⁰¹*Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (2005). Editör; Baskın Oran, Cilt: 1-1919-1980, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 534-535.

¹⁰² Faruk Sönmezoğlu (2006). *Türk Dış Politikası-II. Dünya Savaşından Günümüze*, İstanbul:Der Yayınları, s. 42.

¹⁰³ Faruk Sönmezoğlu'na göre ise; Bu yardımların tutarı 352.000.000 dolar civarındadır. Bu yardımların 175.000.000 dolarlık bölümü Amerikan piyasalarından mal satın alınması için verilen doğrudan yardımlar, 84.000.000 dolarlık bölümü borçlanma, 73.000.000 doları hibe ve 17.000.000 doları da şarta bağlı, 177.000.000 dolarlık bölümü ise dolaylı yardımlardır. Sönmezoğlu, age., s. 541-542.

Avrupa Kalkınma Programına katılan devletler aracılığıyla yardım almıştır.¹⁰⁴ Genel olarak ise 1950 yılında 102, 1951 yılında 150, 1952 yılında 240, 1953 yılında 175 milyon dolar yardım sağlanmıştır.¹⁰⁵

Bu alman yardımlar ile Türkiye’de tarımsal üretimin genişlemesi, askeri üretimin artması, kritik ve stratejik materyallerin üretiminin artırılarak ekonomisinin kalkındırılması amaçlanmıştır. Türkiye sadece ABD’den değil diğer devletlerden de yardımlar almış ve bu yardımların yarısı doğrudan askeri ve savunma amaçlı programlarda kullanılmıştır. ABD’nin Türkiye’nin de içinde bulunduğu Avrupa ülkelerine yaptığı yardımları organize eden Avrupa Kalkınma Programının askeri temel hedefleri arasında; gedikli erbaş kolordularını eğitmek, silahlı kuvvetlerde büyük ölçüde artış sağlamak, silahları ve savaş malzemelerini artırmak, üniforma ve ayakkabı başta olmak üzere silahlı kuvvetler için teçhizat geliştirmek yer almıştır.¹⁰⁶ Bununla birlikte ABD’li askeri uzmanlar tarafından Türk ordusunun çağın koşullarına uygun hale getirilmesi için kara, hava ve deniz kuvvetlerini kapsayan bir program hazırlanmıştır. Bu program kara kuvvetlerinde uçaksavarlar, sinyaller, tıp, askeri yönetim, taşıma ve mühendislik konuları; hava ve deniz kuvvetlerinde ise pilot eğitimi, radyo havacılığı ve meteoroloji konularında özel eğitim veren okulların açılması ile subaylar ve astsubayların iyi bir eğitim almaları için yurt dışına gönderilmesi üzerinde durmuştur.¹⁰⁷

Amerikan askeri yardım ve desteğinin devamında Türkiye ile ABD arasında 30 Nisan 1953’te ABD sivil havacılık keşif teşkilatından bir heyetle öğrenci ve idareci mübadelesi antlaşması yapılmıştır. Buna göre 8 kişilik bir Amerikan Heyeti 25 Temmuz’da Ankara’ya gelecek ve İstanbul, Bursa, Eskişehir İnönü ile İzmir’i de gördükten sonra 14 Ağustos’ta ayrılacaktır. Bu ziyarete karşılık olarak Türk Hava Kurumu Başkan vekillerinden Kars Milletvekili Latif Aküzüm’ün başkanlığında 8 kişilik bir heyet 26 Ağustos’ta Washington’da bulunacak ve New York ile Teksas’ı ziyaret edecektir.¹⁰⁸

Tablo 5: 1953 yılında Amerika’ya gidecek olan heyet.¹⁰⁹

Latif Aküzüm	Kars Milletvekili (Heyet Başkanı)
Sabiha Gökçen	Başöğretmen
Necdet Alçığır	Öğretmen
Remzi Morçöl	Öğretmen
Enver Gencer	Öğretmen
Ertem Türker	Öğrenci
Tevfik Tüzün	Öğrenci
Hv.Binbaşı	Öğrenci
Cevat Kutman	Hava Kuvvetleri Komutanlığından

Türk-ABD ilişkilerinin samimi bir şekilde devam etmesi nedeniyle çeşitli zaman aralıkları ile NATO komutanları¹¹⁰, ABD üst düzey komutanları ve yetkilileri sık sık Türkiye’ye ziyaretlerde bulunarak özellikle Türk ordusundaki gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. ABD’li komutanlar yaptığı ziyaretlerde Türk ordusu ile ilgili övgü dolu sözler söylemiştir. Bu komutanlardan General Arnold *“Kahraman Türk ordusunun yüksek şecaat ve harp tekniği bilgisini her yerde iftiharla zikrettim. Hiç tereddütsüz söylüyorum ki Türk ordusu başı başına bir iftihar kaynağıdır. Ordu mensuplarını erinden generaline kadar gösterdikleri kabiliyet ve anlayışa biz Amerikalılar hayranız. On sekiz düşmana karşı tek başına dövüşen kahraman Mehmetçikten bütün dünya hayranlıkla bahsetmektedir. Türk askeri milletine layık olduğunu her zaman ispat etmiştir”*¹¹¹ sözleri dolayısı ile Türk milleti kendisine sempati ile bakmaya başlamıştır. Bu ziyaretlerin sıklaşmasıyla birlikte NATO Teşkilatı Hava

¹⁰⁴782.000/2-2952 (26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476, Enclosure Part C, p. 3.

¹⁰⁵ Saray, age., s. 160.

¹⁰⁶782.000/2-2952(26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington Desp No: 476,Enclosure Part C, p. 3.

¹⁰⁷ William Hale (2014). *Türkiye’de Ordu ve Siyaset*, Çeviri; Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 136.

¹⁰⁸BCA, Fon Kodu: 030.01.00, Yer No: 100.6209.5, Ek. 1-2.

¹⁰⁹BCA, Fon Kodu: 030.01.00, Yer No: 100.6209.5, Ek. 1-2.

¹¹⁰ NATO üst düzey askeri yetkililerinden Atlantik Orduları Başkomutan Yardımcısı Feldmareşal Lord Bernard Montgomery Gelibolu’yu ziyareti sırasında yaptığı konuşmada; *“Türk ordusunu kendime çok yakın buluyor ve her zaman güveniyorum. Türk askerleri her yerde hâkim bakışlarıyla daima kuvvetli, inançlı, disiplinli ve mükemmel birer kuvvet olarak karşıma çıkıyorlar. Malzeme ve silahlarını çok temiz, bakımlı ve tertipli buldum. Bütün komutanları subay, astsubay ve erati takdir etmek benim için çok zevkli oluyor. Beni karşılayan Türk halkının samimiyetine inanıyor ve güveniyorum. Böylece işlerine sahip dinç ve temiz ruhlu insanları görmek bana ayrıca bir huzur ve kuvvet veriyor. Bu halkın içinden doğan Türk askeri Atlantik orduları içinde layık olduğu yeri almıştır. Türk ordusuna güvenimiz büyüktür”* diyerek Türkiye’nin askeri gücü ve stratejik önemini açıkça belirtmiştir. Aynı şekilde Kars’ı ziyaret ettiği sırada Türkiye’nin bir NATO üyesi olmasından son derece memnun olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir. *“Bundan evvel Türkiye tek başına bulunuyordu ve topraklarını yalnız kendi askeri kaynakları ile savunmak mecburiyetinde idi. Bugün ise Türkiye, büyük bir savunma ittifakının üyesidir ve birçok dostları vardır. Türk askerinin üzerimde bıraktığı intiba çok büyüktür. O kadar ki, tekrar harp etmek mecburiyetinde kalırsak, Türk askerinin benim tarafımdan olduğu düşüncesine memnun olmalıyım. Türk askerine karşı harp etmeyi asla arzu etmem. Türk halkı itimat etmelidir ki, eğer bir düşman tarafından tehdide uğrarsa, ona yardım edilecektir.”* Bu ziyaretler, iki ülke ilişkilerinin güçlenmesine yardımcı olmuş ve Türkiye’nin NATO içindeki konumunu sağlamlaştırmıştır. *Milliyet*(20 Eylül 1952); *Cumhuriyet* (24 Eylül 1952).

¹¹¹ Fahri Nevruzoglu’nun *“Bize Göre”* adlı makalesinden. *Milliyet* (6 Mayıs 1952).

Kuvvetleri Komutanı General Saunders 23 Nisan-27 Nisan 1952 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Milli Savunma Bakanı ile görüşmüş, Eskişehir'de Hava Harp Okulu, İzmir'de teknik okullar, Balıkesir üssünde incelemelerde bulunmuş ve gördüklerinden memnun olarak Türkiye'den ayrılmıştır.¹¹² Ardından Atlantik Paktı Kuvvetleri Güney Başkomutanı Oramiral Robert B. Corney 12-13 Eylül 1952 tarihinde Ankara'da Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı ile görüşmelerde bulunmuştur.¹¹³ 1953 yılında da ABD Savunma Bakan yardımcısı Rogers M. Kyes yanında Hava Müsteşarı James Douglas, Savunma Bakanlığı Müsteşar yardımcısı Frank C. Nash, General Erskine, iki yarbay ve bir yüzbaşı ile birlikte Türkiye'ye gelmiştir. Roger M. Kyes basına verdiği demeçte: *"İlk defa olarak ziyaret ettiğim memleketinizin başkentinde devlet adamlarınızla ve Türk ordusunun ileri gelen subayları ile istişarelerde bulundum. Ankara'dan son derece müspet intibalarla ayrıldım. Görüştüğüm zevatin azami hüsnü niyet sahibi olmaları ve işbirliği zihniyeti ile hareket etmeleri beni fazlasıyla memnun etti"*¹¹⁴ demiştir. Hem ABD'li hem de NATO'daki yetkililerin söylemleri dikkate alındığında ülkeler arasındaki ilişkilerin gün geçtikçe kuvvetlendiği ve işbirliğine dayalı olarak daha da güçleneceği görülmektedir.

4. Sonuç

Ordu, her zaman bir devletin varlığının ve geleceğinin teminatı olmuştur. Bu gerçekten hareketle Türk devletleri her zaman orduya önem vererek ordusunu güçlü tutmaya özen göstermişlerdir. Büyük Hun Devleti zamanında Mete Han ile başlayan ordudaki yenilikler kendilerinden yüzyıllar sonra gelecek devletler tarafından da geliştirilerek çağın koşullarına uygun hale getirilmiştir. Bunun en açık örneği Osmanlı Devleti'nin kendisinden önce kurulan Selçuklu Devleti'nin askeri sistemini alıp geliştirmesi ve o dönemde dünyada bir süper güç haline gelmesidir. 600 yüzyıl boyunca varlığını devam ettiren Devlet, her alanda başlayan bozulmalara ordunun da eklenmesiyle yıkılarak tarih sahnesinden çekilmiştir. Aynı coğrafyada kurulan Türkiye Cumhuriyeti tüm kurumlarını Osmanlı Devleti'nden miras aldığı gibi ordusunu da almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Mustafa Kemal önderliğinde başlattığı inkılaplar ve kalkınma hamleleri siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri olmak üzere pek çok alanda etkilerini göstermiştir. Ordu üzerinde de reform hareketlerine girilmiş ve ordu Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a emanet edilerek işe başlanmıştır. Bu süreçte askeri teçhizatın yenilenmesi sağlanmış, askeri okullarda okuyan öğrenciler ve görevli askeri personel yurt dışına gönderilerek eğitim almaları sağlanmıştır. Böylece yeni silahları ve teçhizatı kullanabilen personel yetiştirilmiştir. 1944 yılında Fevzi Çakmak'ın görev süresinin biterek uzatılmaması yeni dönemin işaretleri ve sivilleşme yönünde atılan bir adım olarak değerlendirilmiştir.

1950 yılına kadar devam eden C.H.P. iktidarı 14 Mayıs 1950 seçimleri sonunda Demokrat Parti'nin zaferiyle son bulmuştur. D.P. ilk olarak orduda gençleştirmeye giderek bazı general ve üst düzey komutanları emekliye sevk etmiş, kanunlar çıkararak genç subayların hızlı bir şekilde yükselmelerini sağlamıştır. Tüm bu iç politikadaki gelişmelerin odağında Türk-ABD ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. II. Dünya Savaşı ve sonrasında devam eden Sovyet yayılcılığına karşı Türkiye, ABD'nin yanında yer alarak net bir şekilde tutumunu göstermiştir. Bu durumun karşılığında ABD Truman Doktrini(1947) ve Marshall Planı(1948) ile Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak yardımlarda bulunmaya başlamıştır. Türkiye de iki ülke arasındaki samimi ilişkiler nedeniyle Kore'ye asker göndermiştir. Böylece Türk-ABD ilişkileri güven esasına dayanan bir stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Türkiye, ordusunun modernizasyonu konusunda ABD'den ciddi şekilde hem maddi yardım almış hem de askeri personelin eğitimi konusunda destek görmüştür. Türk ordusunun Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri hem hükümetin orduya ayırdığı bütçe hem de ABD yardımları sayesinde çağın koşullarına uygun teçhizatlarla donatılmıştır. Ordunun güçlendirilmesi Türkiye'nin politikaları açısından hem Ortadoğu hem de Balkanlarda güven unsuru olmuştur. ABD özellikle Ortadoğu'daki Sovyet yayılcılığına engel olma politikasında en güvenli ortak olarak gördüğü Türkiye ile ilişkilerini bu sayede daha da güçlendirmiştir. Demokrat Partinin ilk yıllarında ABD yardımlarının dışında, savunma sanayiindeki milli firmalardan Türkiye Mekanik ve Kimya Endüstrileri, Türkiye Sivil Hava Birliği, Metal İşleme ve Geliştirme Enstitüsü ordunun ihtiyaç duyduğu malzemeleri üretmeye başlamıştır. Ancak yeterli seviyede üretim yapamamasına rağmen bu fabrikaların varlığı ve üretime başlaması milli savunma sanayiinin geliştirilmesi adına adımlar atıldığını göstermesi açısından önemlidir. Öte yandan Demokrat Parti'nin ABD ile geliştirdiği iyi ilişkiler ve bunun sonucunda alınan askeri yardımlar, ne yazık ki savunma sanayiinde dışa bağımlılığı arttırmıştır.

¹¹²BCA, Fon Kodu: 030.01.00.00, Yer No: 35.216.2, Ek. 1-3.

¹¹³BCA, Fon Kodu: 030.01.00, Yer No: 57.349.19, Ek. 1-2.

¹¹⁴Cumhuriyet (24 Eylül 1953).

KAYNAKÇA

1-Arşivler

American National Arciheves (ANA)

782.5/8-2450(24 August 1950). From:Ankara, To: Department of State, Enclosure 1.

782.5 MAP/2-951 (9 February 1951).From: Ankara, To: Secretary of State, Section F.

782.5 MAP/2-951(9 February 1951).From:Ankara, To: Secretary of State, Section G.

782.000/2-2952(26 February 1952).From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington, Desp No: 476, Enclosure Part A.

782.000/2-2952(26 February 1952). From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington), Desp No: 476, Enclosure Part B.

782.000/2-2952(26 February 1952).From: Amembasy, Ankara To: The Department of State Washington, Desp No: 476, Enclosure Part C.

782.5. MSP/1-1254(12 January 1954).From: Amembasy-Ankara, To:The Department of State-Washington, Desp No:326, Annex 5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon Kodu:030.01.00, Yer No:57.349.19.

BCA, Fon Kodu:030.01.00, Yer No:100.6209.5.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:134.102.7.

BCA, Fon Kodu:030.01.00.00, Yer No:35.216.2.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No: 122.46.7.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:123.56.18.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:124.98.4.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:123.59.6.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:129.49.4.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:131.16.8.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:124.84.4.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:124.95.11.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:126.53.15.

BCA, Fon Kodu:030.18.01.02, Yer No:129.48.6.

BCA, Fon Kodu: 030.18.01.02, Yer No:129.52.19.

2-Resmi Yayınlar

Düstur (1952). Üçüncü Tertip, Cilt: 33, Ankara:Başbakanlık Devlet Matbaası.

Düstur (1954). Üçüncü Tertip, Cilt: 35, Ankara: Başvekâlet Devlet Matbaası.

Resmi Gazete (1 Mart 1950).

Resmi Gazete (1 Mart 1951).

Resmi Gazete(1 Mart 1952).

Resmi Gazete(2 Mart 1953).

TBMM Zabıt Ceridesi(14 Şubat 1950).

TBMM Zabıt Ceridesi, (1 Kasım 1951).

TBMM Zabıt Ceridesi(24 Şubat 1952).

TBMM Zabıt Ceridesi(1 Kasım 1952).

TBMM Zabıt Ceridesi(22 Şubat 1953).

3-Gazeteler

Cumhuriyet(17 Kasım 1950).

Cumhuriyet(23 Kasım 1951).

Cumhuriyet(4 Eylül 1951).

Cumhuriyet (8 Aralık 1951).

Cumhuriyet(24 Aralık 1951).

Cumhuriyet (5 Nisan 1952).

Cumhuriyet(24 Eylül 1952).

Cumhuriyet (24 Aralık 1952).

Cumhuriyet(24 Eylül 1953).

Milliyet(23 Temmuz 1950).

Milliyet(17 Aralık 1950).

Milliyet(18 Mart 1952).

Milliyet(6 Mayıs 1952).

Milliyet(20 Eylül 1952).

Milliyet(22 Aralık 1952).

4-Kitap ve Makaleler

2000li Yıllara Girerken Türk Ordusu(2000). Hazırlayan; Mert Özel, Ankara: Ankara Ticaret Odası.

Atatürk Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (1982). Ankara: Harita Genel Müdürlüğü.

AVCI, Alaettin (1963). *Türkiye’de Askeri Yüksek Okullar Tarihçesi (Cumhuriyet Devrine Kadar)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Cumhuriyetin 50nci Yıl Dönümünde Türk Silahlı Kuvvetleri (1973).Ankara: Genelkurmay Basımevi ve Harita Genel Müdürlüğü Basımevi.

http://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=11 (5 Nisan 2015).

http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/784b70742141814_ek.pdf?dergi=1320(09 Şubat 2016).

<http://www.hvkk.tsk.tr> (27 Ocak 2016).

<http://www.hho.edu.tr/muze/turkhavaciligi.htm> (11 Şubat 2016).

ESENYEL, Ömer (2009). “Günümüzde Türk Ordusu ve Dünya Orduları Arasındaki Yeri”, *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s.621-658.

GÖMEÇ, Saadettin (2009). “Eski Türk Ordusunun Genel Mahiyeti”, *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s.19-30.

HALE, William (2014).*Türkiye’de Ordu ve Siyaset*, Çeviri; Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa Yayınları.

Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (2005). Editör; Baskın Oran, Cilt:1, 1919-1980, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZDAG, Ümit (2004).*Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, İstanbul: Boyut Kitapları.

- ÖZLÜ, Hüznü (2009). "Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ordu Teşkilatında Harp Sanayisi Kurma Girişimleri", *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri-I-20-22 Mayıs 2009, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s.485-519.
- ÖZTUNA, Yılmaz (2003).*Bir Darbenin Anatomisi*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- ÖZTUNA, Yılmaz (2007).*Türk Tarihinde Ordu Faktörü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ÖZTÜRK, Osman Metin (2006).*Ordu ve Politika*, Ankara: Fark Yayınları.
- SARAY, Mehmet (2000).*Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi -III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- SELEK, Sabahattin (2000).*Anadolu İhtilali*, Cilt:1, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2006).*Türk Dış Politikası-II. Dünya Savaşından Günümüze*, İstanbul: Der Yayınları.
- TERZİOĞLU, Şerif (1965). *Türk Ordusu*, Ankara: Başnur Matbaası.

Ekler

Ek 1: Amerikalı subayın Türk görevliye denizaltıyla ilgili bilgi verdiğini gösteren fotoğraf (Halil Uzun Arşivi).

Ek 1 Devamı: ABD'den gönderilen iki denizaltının Türk Hükümetine teslim edildiğini belirten fotoğrafın arkasındaki yazı (Halil Uzun Arşivi).

Two United States Navy submarines were transferred to the Turkish Government recently under the U.S. Mutual Defense Assistance Program in a ceremony held at the U.S. Naval Submarine Base at New London, Connecticut. The submarines, the USS Bumper and the USS Blower, were renamed the Canakkale and the Damlupinar, respectively.

Turkish crewmen have been receiving instruction in the operation of the submarines from U.S. Submariners during recent exercises off the coast of northeastern United States.

The photograph, made aboard the USS Blower during a recent training cruise, shows a U.S. Navy chief engineman (left) explaining the operation of the submarine's trim manifold to CPO Bakirci Hakkı. (SD-65237)

TOP SECRET

recommended revision of the officers corps will be initiated during the calendar year 1951.

d. The Turkish Navy is in the initial stages of introduction to a modern system of personnel classification, assignments and management. Additional petty officers are being indoctrinated and trained.

e. A communication plan has been prepared. Modern radio equipment has been placed aboard various vessels and at various shore establishments but a great deal more is required in order to reach the ultimate objective of an adequate command and tactical communication facility.

f. The Naval Supply System is being revised and a naval supply center has been organized with technical supply depots for destroyers, submarines, and minesweepers. A modern system of storage and stock control is being introduced.

g. In accomplishing the above, funds have been expended or obligated as follows:

FY 1948	\$11,769,467
FY 1949	9,225,000
FY 1950	12,043,188
FY 1951	<u>9,800,000</u>
TOTAL	\$42,837,655

7. THE TURKISH AIR FORCE.

a. A measure of the operational improvement of the Turkish Air Force is indicated by a comparison of personnel strengths, budget totals, aircraft flying time, and aircraft accident rates for the years 1947 and 1949.

	<u>PERSONNEL STRENGTH</u>	<u>BUDGET TOTAL</u>	<u>FLYING HOURS</u>	<u>ACCIDENTS PER 1,000 HOURS</u>
1947	30,000	43,150,536 TL	54,000	3.29
1949	22,774	55,550,433 TL	96,000	1.89

During this period, the estimated operational effectiveness of assigned aircraft increased from 18% to 35% due primarily to modernization of type, retirement of obsolete aircraft, development of more effective maintenance and supply procedures, and improvement in training techniques.

TOP SECRET

TOP SECRET

f. Sufficient stock of munitions for airborne weapons are on hand to provide a 30-day combat level (with the exception of 5" rockets which are on order but undelivered). Practice munitions for a two-year period are also on hand. Where aircraft armament systems have needed revised installations to provide the maximum effectiveness, this has been done.

g. Since the advent of the Military Aid Program in Turkey, 8,415 students of the Turkish Air Force have received training under the auspices of TUSAFG, of which 5,000 have been trained in formal courses in Turkey, and 215 have received training either in the U. S. or in the American occupied zone of Germany, and the balance through CJT efforts.

h. In accomplishing the programs outlined above, funds have been expended or obligated as follows:

FY 1948	\$22,600,000
FY 1949	21,600,000
FY 1950	25,332,555
FY 1951	<u>22,100,000</u>
TOTAL -	\$91,632,555

SECTION G

STATUS OF PERSONNEL AND LEVEL OF EFFICIENCY

1. The rate of progress of any Military Aid Mission, regardless of the efforts of mission personnel, is affected considerably by the characteristics, customs and capabilities of the recipient nation. To better understand the various problems with which JAMMAT is confronted, and to better evaluate the progress of mission efforts, it would be well to consider some of the personnel factors involved.

2. PERSONNEL STRENGTHS AND COMPOSITIONS.

At present the total personnel strength of all armed forces in Turkey, in round numbers, is reported to be 24,000 officers, 11,000 NCOs,

FOREIGN SERVICE OF THE UNITED STATES OF AMERICA

15
CRH

SECURITY : RESTRICTED PRIORITY: Air Pouch

TO : Department of State 1 enclosure

FROM : ANKARA 102 August 24, 1950 *SEP 4 6 58* 782.5/8-2450
SEP 5 AM 10 51

REF : Embassy's Despatch No. 101, August 24, 1950 XR 782.56

SUBJECT : GENERAL MCBRIDE'S FAREWELL PRESS CONFERENCE

For Dept. use only.
SEP 2
DC/R
A
C
T
I
O
N
I
N
F
O
DCR
OLI
MD
S/MDA

On August 18, three days before his departure from Turkey, General Horace L. McBride held a press conference at which he read a prepared statement.

After expressing the pleasure which he had experienced during his three-year assignment to the American Mission for Aid to Turkey, the General stated his "considered belief that, as a result of modern American equipment, which has been and is being continuously shipped to Turkey, and the greatly expanded training program, Turkish Armed Forces are notably stronger than they were three years ago. And this additional strength has been gained while the size of the Armed Forces has been reduced nearly 50 percent." He placed great stress on the importance of the improved system of training which the Mission has helped to establish, but pointed out the great task still facing the Turkish Armed Forces in this field. Unlimited amounts of the latest equipment, he said, are completely useless unless there is trained personnel to make use of it.

General McBride also referred to the fact that some Turkish journalists have clamored for greatly augmented amounts of American aid without realizing that supplies have been brought in as rapidly as they could be absorbed by the Turkish Armed Forces. Such misinformed or uninformed journalists, he feels, "are doing a great disservice to the Turkish public, the Turkish nation and to Turkish-American relations."

Turkish editors who have made a point of criticizing the insufficiency of American military aid are distinctly in the minority. One or two chauvinistic writers, notably A. Dav'er of the Istanbul paper CUMHURİYET, have long harped on the theme that Turkey's great strength and value is underestimated by the Western Powers and particularly by the United States. He likes to compare the "miserly" allocations Turkey receives with the more substantial allocations made, particularly in ECA assistance, to such "insignificant" countries as Eire and Iceland. Dav'er also beats a regular drum for a big Army and Navy, but with no realistic supporting evidence for his demands that America should supply battleships, cruisers and jet planes.

The complete text of General McBride's statement is attached.

B. E. Kuniholm
Bertel E. Kuniholm
First Secretary of Embassy

SEP 8 1950
FILED

WOB
WOBaxter/pm *att*
Enclosure:
AUG 28 1950
mmj

McBride's statement to press.
ACTION COPY — DEPARTMENT OF STATE

The action office must return this permanent record copy to DC/R files with an endorsement of action taken.

782.5/8-2450
VJ